

Lihastautiliitto ry

SOSIAALI- KOMPASSI

Sosiaaliturvaopas

SOSIAALIKOMPASSI SUUNNAN- NÄYTTÄJÄNÄ PALVELUIDEN JA TUKIEN VIIDAKOSSA

Yhteiskunnan tarjoamia tukimuotoja ja palveluita pitkäaikaissairaille henkilöille ja heidän perheilleen ei ole aina helppo löytää. Kattavan palvelukokonaisuuden laatiminen ja arkea helpottavien ratkaisujen löytäminen voi vaatia asiakkuutta useissa eri tahoissa. Sosiaalikompassin tarkoituksena on tiivistetysti kertoa vammaisuuteen ja pitkäaikaissairauteen liittyvistä palveluista, siitä mikä taho näistä vastaa ja millä kriteereillä palveluja voidaan myöntää.

Tämä opas on päivitetty tammikuun 2020 tietojen pohjalta. Muutoksia voi tulla kesken kalenterivuodenkin, joten kannattaa seurata sosiaali- ja terveyspalveluja koskevaa tiedotusta.

Lisätietoja palveluista on saatavissa muun muassa Lihastautiliitosta, kotikunnan sosiaalitoimistosta ja terveyskeskuksesta, Kansaneläkelaitokselta ja hoitavasta sairaalasta. Tiedon haku on hyvä aloittaa mahdollisimman läheltä, omasta kotikunnasta ja siltä taholta, jonka alaisuuteen asia kuuluu.

Ohjeita palvelujen hakemiseen

Palveluja ja tukitoimia kannattaa hakea aina kirjallisesti. Usein hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto tai muita asiaa tukevia suosituksia. Hakemus kannattaa täyttää huolellisesti ja haettavan palvelun tarve on perusteltava hyvin.

Hakemukseen tulee aina saada kirjallinen päätös. Hallintolaki velvoittaa viranhaltijan käsittelemään hakemuksen ilman aiheutonta viivytystä sekä pyydettyä kertomaan arvioidun päätösjankohdan. Hallintolain mukaan päätöksestä on käytävä ilmi päätöksentekijä, hakijan nimi, tehty päätös perusteluineen ja ratkaisun pohjana olevat lainkohdat sekä henkilö, jolta saa lisätietoja. Myös suullinen päätös on annettava kirjallisesti jälkikäteen viipymättä. Hakijan oikeusturvan kannalta kirjallisella päätöksellä on suuri merkitys, koska kirjallisesta päätöksestä on pääsääntöisesti mahdollista tehdä valitus.

Vammaispalvelulaissa on ns. sosiaalitakuuseen liittyviä määräaikoja. Lain mukaisten palvelujen ja tukitoimien selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta ja tarvittavat päätökset on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä, viimeistään kolmen kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä.

Lihastautiliitto ry

Mitä tehdä, jos on tyytymätön saamaansa päätökseen?

Viranomaisten on liitettävä päätökseen valitusosoitus, eli tieto siitä kenelle, miten ja missä ajassa päätökseen saa hakea muutosta valittamalla. Esimerkiksi **vammaispalvelulakia koskevista päätöksistä** on mahdollista valittaa perusturvalautakuntaan. Valitusaika on 30 päivää. Lautakunnan päätöksestä on puolestaan valitusmahdollisuus hallinto-oikeuteen.

Jokaisella kunnalla on nimetty sosiaaliasiamies, joka tiedottaa ja neuvoo asiakkaita sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain soveltamiseen liittyvissä asioissa. Sosiaaliasiamies avustaa asiakasta tarvittaessa muutoksenhaussa sekä neuvoo muistutuksen tekemisessä esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakas kokee saaneensa epäasiallista kohtelua.

Kelan päätöksistä voi valittaa sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan (SOMLA) ja edelleen vakuutus-oikeuteen. Kela tarkistaa aina ensin tekemänsä päätöksen ja oikaisee sen, mikäli katsoo sen virheelliseksi. Jos Kela kuitenkin katsoo, ettei se voi oikaista päätöstä hakijan toivomalla tavalla, lähettää se valituksen edelleen muutoksenhakulautakuntaan. Myös Kelan päätöksistä valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa.

Terveydenhuollon hoitoratkaisuihin, kuten esimerkiksi kuntoutuspäätöksiin, ei voi hakea muutosta valittamalla. Palveluihin tyytymätön voi kuitenkin tehdä muistutuksen terveydenhuollon toimintayksikköön, tai kantelun aluehallintovirastoon. Terveydenhuollossa **potilasasiamies** tiedottaa potilaan oikeuksista, neuvoo potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain soveltamiseen liittyvissä asioissa ja avustaa muistutuksen tekemisessä.

PALVELUJA JA TUKITOIMIA AAKKOSJÄRJESTYKSESSÄ

Ajoneuvovero

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom

Vapautus ajoneuvoveron perusverosta vammaisuuden perusteella voidaan myöntää:

- henkilölle, jolle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa
- henkilölle, joka kuljettaa edellä mainitun pysäköintiluvan saanutta henkilöä
- henkilölle, jolle on myönnetty autoveron palautus autoverolain perusteella tai vapautus oman tai perheenjäsenen sairauden, vian tai vamman aiheuttaman haitan vuoksi

Vapautusta ajoneuvoverosta voi hakea samalla kun hakee vammaisen pysäköintilupaa Traficomien palveluntuottajan Ajovarman toimipisteestä. Jos henkilöllä on jo pysäköintilupa myönnettynä, haetaan verovapautusta Traficomista erillisen hakemuksen perusteella. www.traficom.fi.

Ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitos

TE-toimisto

Työeläkelaitos

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on parantaa ja ylläpitää kuntoutujan työkykyä, edistää työelämässä selviytymistä, tukea työelämään pääsyä tai sinne palaamista ja myöhentää tai jopa ehkäistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä.

Kansaneläkelaitos järjestää henkilön työ- ja ansiokyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi taikka työkyvyttömyyden ehkäisemiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos sairaus tai vamma on aiheuttanut tai sen arvioidaan aiheuttavan lähivuosina työ- tai opiskelukyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaisen heikentymisen.

Ammatillisena kuntoutuksena Kela järjestää muun muassa ammatillisia kuntoutusselvityksiä, koulutuskokeiluja, koulutusta, ammatillisia kuntoutuskursseja, elinkeinotukea yrittäjälle, apuvälineitä sekä työllistymistä edistävää ammatillista kuntoutusta. Vaihtoehtoja on siis muutaman päivän ammatillisen kuntoutustarpeen arvioinnista aina monivuotiseen koulutukseen.

Nuoren ammatillisen kuntoutuksen, joka on tarkoitettu 16-29-vuotiaille, tavoitteena on auttaa nuorta suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan ja löytämään suuntaa opiskelu- ja työelämään. Nuorilta ei tarvita ammatilliseen kuntoutukseen hakiessa lääkärinlausuntoa osassa ammatillisen kuntoutuksen palveluja, joten kynnys hakea kuntoutusta on näissä tilanteissa matala. Nämä kuntoutusmuodot voivat sopia esim. jos sopivaa opiskelualaa tai työpaikkaa ei ole löytynyt, opinnot ovat keskeytyneet tai ovat vaarassa keskeytyä tai nuorella on muuten tarve saada apua tulevaisuuden suunnitteluun.

Myös **TE-toimistot kuntouttavat** asiakkaitaan, jotka tarvitsevat sellaisia työhön liittyviä ratkaisuja, joissa asiakkaan terveyden-

tila otetaan huomioon (esim. työkokeilu, työhönvalmennus). Ammatilliseen kuntoutukseen perehtynyt asiantuntija auttaa, jos jokin vamma tai sairaus heikentää työ- ja toimintakykyä. Hänen kanssaan voi selvittää työ- ja koulutusmahdollisuuksia, joissa mahdolliset rajoitukset on otettu huomioon.

Työeläkelaitoksilla on päävastuu vakiintuneesti työelämässä olevien henkilöiden ammatillisesta kuntoutuksesta. Työeläkekuntoutus edellyttää työkyvyttömyyden uhkaa, jolloin sairauden, vian tai vamman arvioidaan kehittyvän niin, että ilman kuntoutustoimenpiteitä yksilö joutuu todennäköisesti työkyvyttömyyseläkkeelle lähivuosina. Työeläkelaitoksen kuntoutusmuotoja ovat työkokeilut ja valmennukset, koulutukset ja elinkeinotuki yrittäjälle. Työterveyshuolto on avainasemassa työikäisten kuntoutukseen ohjaamisessa.

APUVÄLINEET
kätevästi netistä
tai liikkeestämme Turengista!

**Restoraattori /
polkulaite**
39.90 €
(NORM. 55 €)

**Taima XC – Isopyöräinen
rollaattori ulkokäyttöön**
390 €

**MVS in Motion OxyCycle 3
moottoroitu restoraattori**
480 €

**Wheelblades S
sukset pyörätuoliin**
209 € / pari

Kiinnitys helpolla patentoidulla pikakiinnityksellä. Lisää talvella pyörätuolin turvallisuutta estäen etupyörän painumisen hankeen.

Apuväline Avux

Pukkilantie 2, 14200 Turenki | Puh. 03 633 6000
avux@apuvavlineavux.fi | AUKIOLOAJAT: MA-PE 8-17

Hinnat voimassa toistaiseksi, sis. alv 24 %.

Ammatinvalinta ja uraohjaus

TE-toimisto

Lihastautiliiton urasunnittelija

Hakeutuessaan koulutukseen ja työelämään lihastautia sairastava nuori hyötyy huolellisesta ammatinvalinnanohjauksesta. Työelämässä mukana olevalle ammatinvalinnanohjaus on ajankohtainen uudelleenoulutusta mietittäessä. **TE-toimisto** järjestää ammatinvalinnanohjausta.

Lihastautiliitto järjestää yksilöllistä uraohjausta sekä aiheeseen liittyviä koulutuksia lihastautia sairastavalle, hänen lähipiirilleen ja ammattihenkilöstölle.

Apuvälineet

Terveyskeskus

Sairaala/ apuvälineyksikkö

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Kansaneläkelaitos

Opetustoimi

TE-toimisto

Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki ry

Vamman tai sairauden vuoksi arkipöytätyöissä tarvittavat apuvälineet ovat pääosin asiakkaalle maksuttomia. Apuvälineet annetaan joko omaksi tai käyttöön toistaiseksi tai määräajaksi. **Terveydenhuolto** (terveyskeskukset tai sairaalan apuvälineyksiköt) vastaa lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien apuvälineiden ja pienapuvälineiden hankinnasta ja huollosta.

Harrastuksiin tarkoitettujen välineiden hankintaan voi hakea määrärahasidonnaista taloudellista tukea **vammaispalveluista**. Sosiaalitoimen vammaispalvelu voi myöntää tukea 50 prosenttia hankintakustannuksista.

Kansaneläkelaitos voi myöntää ammatillisena kuntoutuksena apuvälineitä työssä tai opinnoissa selviytymiseksi, mikäli sairaus tai vamma näitä apuvälineitä edellyttää. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi lukutelevisio sekä tietyt ATK-laitteistot. Apuvälineitä voidaan myöntää aikaisintaan peruskoulun 7. luokalta alkaen ja opiskelujen tulee tähdätä ammatillisiin opintoihin ja työelämään pääsyyn. Kela voi korvata myös huollosta, korjauksesta ja käytön opastuksesta syntyviä kustannuksia.

Perusopetuslain perusteella vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalla on oikeus saada opetustoimen kautta maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät koulu- ja luokka-kohtaiset apuvälineet. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi erityispulpetit, hissit tai luiskat. Myös liikuntatunnilla tarvitaan välineitä, jotka mahdollistavat lapsen ja nuoren osallistumisen opetukseen. Välineitä voi myös vuokrata (välineet.fi). Koulussa tarvittavien apuvälineiden kartoitus on hyvä tehdä jo esikoulussa ennen ensimmäiselle luokalle siirtymistä.

TE-toimisto voi määrärahojensa puitteissa myöntää työnantajalle työolosuhteiden järjestelytukea työhön palkattavalle tai jo työssä olevalle henkilölle. Tuella korvataan työkoneita, -välineitä tai -menetelmiä sekä työpaikan ulkoisiin olosuhteisiin tehtäviä muutoksia, jotka ovat välttämättömiä vammasta tai sairaudesta aiheutuvan haitan poistamiseksi tai vähentämiseksi. Järjestelytuella voidaan korvata myös toisen työntekijän antama tilapäinen apu henkilön työssä selviytymisen parantamiseksi.

Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki ry:n (tukilinja.fi) kautta on mahdollista hakea ns. tukilinja-apurahaa, mikäli

apuvälinettä ei ole myönnetty taholta, jolta sitä on ensisijaisesti haettava (Kela, opetustoimi). Tukitoiminnan ensisijaisena tavoitteenä on edistää vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden ammatillista kouluttautumista, ammatillista kuntoutumista ja sijoittumista työelämään. Tätä tavoitetta tuetaan myös edistämällä niiden lasten ja nuorten oppimisvalmiuksia, joiden koulutyötä vamma tai pitkäaikaissairaus haittaa. Myös pienyrittäjiä tai ammattimaista harrastamista voidaan tukea apurahan turvin.

Asuminen

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Kansaneläkelaitos/ asumistuki

Opiskelija-asuntosäätiö (Soa ry)

Asunnon hankintaa ja sen sopivuuteen liittyviä asiakkaan erityistarpeita pohdittaessa kannattaa olla yhteydessä esimerkiksi oman asuinalueen **sosiaalitoimen vammaispalveluun**. Sieltä saa lisätietoa oman asuinalueen esteettömästi rakennetuista asunnoista sekä asumiseen tarjolla olevista kunnallisista, mutta myös muista tukipalveluntarjoajista. Erityisenä tuen muotona on asumiskokeilu. Se on määräaikainen ja itsenäinen asumisen arviointijakso, jolloin selvitetään asiakkaan palvelujen tarve sekä hänelle soveltuvia asumisvaihtoehtoja.

Kelan asumistuet helpottavat pienituloisten asumismenoja. Nuorten asumisesta saa lisätietoja esim. **Nuorisosasuntoliitosta** (nal.fi) ja **Opiskelija-asuntosäätiöstä** (soa.fi).

Asunnon muutostyöt ja asuntoon kiinteästi asennettavat välineet

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Valtion asuntorahasto ARA

Asunnon muutostöinä korvataan vaikeavammaiselle henkilölle vakinaisessa asunnossa tehtävät, vamman tai sairauden vuoksi välttämättömät muutostyöt **vammaispalvelulain nojalla**. Tällaisia ovat esim. kynnysten poistaminen, luiskien rakentaminen tai pesutilojen ja WC:n kunnostaminen. Myös muutostöiden suunnittelukustannukset sekä asuntoon kiinteästi asennettavat välineet korvataan.

Asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat mm. nostolaitteet, porrashissi, turvahälytysjärjestelmät ja ulko-oven sähköinen ovenavausjärjestelmä. Asunnon välittömässä läheisyydessä suoritettavien muutostöiden osalta on yleisenä periaatteena, että vammaisen henkilön pääsy asuntoon ja sieltä pois turvataan. Muutostöihin ei sisälly omavastuuosuutta, sillä asunnon muutostyöt ovat vammaispalvelulaissa ns. subjektiivisia oikeuksia.

ARAN avustusta myönnetään ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden asuntojen korjaamiseen, jälkiasennushissin rakentamiseen sekä esteettömyysratkaisuihin. Hissi- ja esteettömyysavustusten tarkoituksena on edistää kotona asumista mahdollistamalla liikuntarajoitteisten pääsy asuinrakennukseen ja rakennuksen yleisiin tiloihin. Lisäksi yli 65-vuotiaat ja vammaiset voivat hakea tukea asunnon sisäisiin korjauksiin läikkäiden ja vammaisten henkilöiden asuntojen korjausavustuksesta. Avustuksen saamisessa on tulo- ja varallisuusrajat. Päätös avustuksesta tulee hakea ennen korjauksen aloittamista. Tarkempia tietoja ara.fi-sivuilta: Korjausavustus vammaisten henkilöiden kotien korjauksiin- hakuohje 2020.

Auton hankinta

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Kohtuuhintaisen käytetyn tai uuden auton hankintaan voi saada taloudellista tukea kotikunnan sosiaalitoimesta vammaispalvelulain nojalla. Kunnalla on oikeus määritellä kohtuullinen hinta. Auton hankintatuki on määrärahasidonnainen ja harkinnanvarainen. Taloudellinen tuki on 50 % kustannuksista. Auton hankintahinnasta vähennetään mahdollinen autoveronpalautus, vanhasta autosta saatava hyvitys ja muu mahdollinen tuki. Taloudellista tukea kannattaa hakea ennen auton ostoa.

Autoon liittyvät muutostyöt

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Sosiaalitoimi voi myöntää vammaispalvelulain mukaan taloudellista tukea vakiomallisen auton välttämättömiin muutostöihin. Yleisimpiä muutostöitä ovat kääntyvä istuin, pyörätuolin nostolaite, ajohallintalaitteet tai ohjaustehostin. Myönnetty muutostyöt sosiaalitoimi korvaa kokonaan. Taloudellinen tuki on vammaispalvelulain määrärahasidonnainen palvelu.

Autoveronhuojennus

Verohallinto

Verohallinto voi autoverolaissa (50§) määräämillään ehdoilla erityisen painavista syistä palauttaa autoveron tai kohtuulliseksi katsottavan osan siitä. Hakemusta käsiteltäessä kiinnitetään erityistä huomiota hakijan tai hänen perheenjäsentensä liikkumista estävään tai sitä rajoittavaan vamman laatuun, ajoneuvon tarpeeseen, sen sopivuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen vammaisen kuljettamisessa sekä perheen taloudelliseen ja muuhun sosiaaliseen asemaan. Tällä perusteella palautuksia on myönnetty mm. vanhemmille, joille auto on vaikeavammaisen lapsen kuljetuksen vuoksi tarpeellinen. Verohuojennuksesta voi hakea ennakkopäätöstä.

Autoveronpalautus

Verohallinnon autoverotus

Autoveronpalautusta haetaan Verohallinnon autoverotuksesta. Autoveronpalautus voidaan myöntää invalideetin perusteella kokonaan tai osittain autoverolain (51 §) nojalla vammaisen henkilön käyttöön tulevaan, ensimmäistä kertaa Suomeen rekisteröitävään autoon. Eläkkeellä olevalta hakijalta vaaditaan liikunta- tai näkövammasta johtuva, vähintään 80 % pysyvä haitta-aste. Liikuntavammaa arvioidaan etenkin alaraajojen osalta. Työssä olevalla tai ammattiin opiskelevalla hakijalla 40 % ja 60 % haitta-asteet oikeuttavat palautukseen.

Hakemukseen liitetään lääkärinlausunto, oma selvitys auton tarpeellisuudesta ja käytöstä sekä kopio ajokortista. Autoveron palautusta voi hakea myös muualta tuotuun käytettyyn autoon, joka rekisteröidään ensimmäistä kertaa Suomessa. Autoveronpalautus on enimmillään 4980 €. Ennakkopäätöstä voi hakea myös ennen kuin auto on rekisteröity vammaisen henkilön nimiin tai jo ennen auton hankkimista. Lisätietoja palautuksesta ja sen hakemisesta saa mm. vero.fi-sivustolta.

Edunvalvontavaltuutus

Maistraatti

Henkilö voi itse etukäteen järjestää edunvalvontavaltuutuksella asioidensa hoidon sen varalta, että hän tulee myöhemmin kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan esimerkiksi heikentyneen terveydentilansa vuoksi. Valtuutus tehdään kirjallisesti testamentin tapaan. Valtakirjalla valtuuttaja nimeää haluamansa valtuutetun hoitamaan asioitaan. Valtuutetun tulee suostua tehtävään. Valtuuttaja määrittelee itse ne asiat, joita valtuutus koskee. Valtuutus tulee voimaan vasta, kun maistraatti on vahvistanut sen. Vahvistamista voi pyytää maistraatista siinä vaiheessa, kun valtuuttaja on syystä tai toisesta tullut kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Useimmiten vahvistaminen edellyttää lääkärinlausuntoa valtuuttajasta. Myös jo vahvistetun valtuutuksen mahdollinen peruutus on vahvistettava maistraatissa.

Eläkettä saavan hoitotuki

Kansaneläkelaitos

Eläkettä saavan hoitotuen maksamisella tuetaan pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen henkilön selviytymistä jokapäiväisessä elämässä sekä hänen toimintakykynsä ylläpitämistä, kuntoutusta ja hoitoa. Hoitotukeen voi olla oikeus 16 vuotta täyttäneellä Suomessa asuvalla henkilöllä, joka on kokopäiväisesti eläkkeellä.

Tuki on jaettu kolmeen tasoon vähintään vuoden kestävä avun, ohjauksen tai valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten perusteella. Avun tarvetta määriteltäessä tarkastellaan selviytymistä henkilökohtaisissa toiminnoissa (liikkuminen, pukeminen, peseytyminen, ruokailu, puhuminen), kodinhoitotöissä ja asioinneissa kodin ulkopuolella.

Perushoitotukea voidaan maksaa, jos avun, ohjauksen tai valvonnan tarve henkilökohtaisissa toiminnoissa on vähintään viikoittaista. Jos henkilö tarvitsee apua ainoastaan kotitaloustöissä ja asioiden hoidossa, hoitotukea ei voida myöntää. Korotettuun hoitotukeen tulee oikeus, jos avun tarve useissa henkilökohtaisissa toiminnoissa on jokapäiväistä ja vie runsaasti toisen henkilön aikaa. Erityiskustannuksilla voi olla tukea korottava vaikutus perustuesta korotetuksi eläkettä saavan hoitotueksi, mikäli kustannuksia on kuukausittain korotetun hoitotuen verran. Ylimmän hoitotuen kriteerinä on jatkuva, lähes ympärivuorokautinen toisen henkilön hoidon ja valvonnan tarve. Avun tarvetta tulee ilmetä lähes kaikissa arjen toiminnoissa. Hoitotukea voidaan maksaa myös jatkuvassa julkisessa laitoshoidossa olevalle henkilölle.

Hoitotukihakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärin C-lausunto, joka ei saa olla puolta vuotta vanhempi. Tukea voidaan maksaa takautuvasti enintään kuuden kuukauden ajalta. Hakijan tuloilla ja varallisuudella ei ole vaikutusta hoitotuen määrään, ja se on verotonta tuloa. Hoitotuen määrät ovat vuonna 2020: perushoitotuki 71,21 €, korotettu hoitotuki 155,15 € ja ylin hoitotuki 328,07 € kuukaudessa.

Eläketurva

Työeläkelaitokset

Kansaneläkelaitos

Lakisääteinen eläketurva koostuu ansiotyöstä ja yrittäjätoiminnasta kertyvästä työeläkkeestä ja vähimmäisturvan takaavasta kansaneläkkeestä sekä takuueläkkeestä. Lakisääteiset eläkkeet turvaavat

toimeentulon vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Tarkempaa tietoa työeläkkeistä saa työelake.fi-sivuilta. Kansaneläkkeen vanhuuseläkeikä muuttui eläkeuudistuksen myötä työeläkelainsäädännön muutosten mukaiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että vuonna 1965 tai sen jälkeen syntyneille kansaneläke myönnetään elinajanodotteen mukaan. Odote vahvistetaan kullekin ikäluokalle erikseen. Ennen vuotta 1965 syntyneillä kansaneläkkeen vanhuuseläkeikä on edelleen 65 vuotta.

Takuueläke turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen, jos kaikki hänen eläkkeensä ennen verotusta ovat yhteensä enintään 827,78 €/kk. Tuloraja ja vähimmäiseläke jäävät kuitenkin tätä pienemmäksi, jos henkilö on varhennetulla vanhuuseläkkeellä. Täyden takuueläkkeen eli 834,52 €/kk saa vain, jos henkilöllä ei ole mitään muita eläkkeitä.

Työkyvyttömyyseläkettä voi saada, jos työkyky on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi vähintään vuoden. Alle vuoden kestävään työkyvyttömyyteen voi hakea Kelan sairauspäivärahaa. Alle 20-vuotiaalle nuoren kuntoutusraha on eläkkeeseen nähden ensisijainen. Kansaneläkkeeseen perustuvan työkyvyttömyyseläkkeen (KEL 12§2) rinnalla voi hankkia ansiotuloja enintään 834,52 €/kk. Työeläkelakien mukaisen täyden työkyvyttömyyseläkkeen ohessa voi ansaita enintään 40 % eläkettä edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta. Tarkka määrä kannattaa tarkastaa omalta työeläkelaitokselta.

Osatyökyvyttömyyseläke antaa mahdollisuuden pidentää työuraa työkyvyn heikkenemisestä huolimatta. Osatyökyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytyksenä on, että työkyky on alentunut vähintään 40 prosenttia. Sitä maksetaan työeläkejärjestelmän mukaan. Kansaneläkettä ei voi saada osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä voi ansaita 60 % eläkkeen perusteena olevista ansioista. Osatyökyvyttömyyseläke voidaan myöntää toistaiseksi tai määräaikaisena, ns. osakuntoutustukena. Eläkkeen lisäksi tehty osa-aikatyö kartuttaa tulevaa vanhuuseläkettä.

Perhe-eläkkeitä ovat lesken ja lapsen eläkkeet. Ne turvaavat toimeentuloa puolison tai vanhemman kuoltua. Kela myöntää eläkkeensaajille alle 16-vuotiaasta lapsesta lapsikorotuksen (22,15 €/kk). Lapsikorotus on haettava erillisellä hakemuksella. Se voidaan maksaa kuusi kuukautta takautuvasti ja on verotonta tuloa.

Eläkkeen lepäämään jättäminen

Kansaneläkelaitos

Työeläkelaitokset

Työeläkelain ja kansaneläkelain mukaisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevat voivat jättää eläkkeen lepäämään, joka antaa mahdollisuuden kokeilla työntekoa ilman riskiä työkyvyttömyyseläkkeen menettämisestä. Jos henkilön työansiot ylittävät ansaintarajat, hänen työkyvyttömyyseläkkeensä maksaminen keskeytetään, ja eläke jää lepäämään vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksi vuodeksi. Työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää uudelleen lepäämään, kun se on ollut maksussa yhden kuukauden. Työkyvyttömyyseläkettä aletaan maksaa uudelleen, kun eläkkeensaaja on ilmoittanut eläkelaitokselle tai Kelalle, että hänen työskentelynsä on päättynyt tai hänen työansionsa ovat vähentyneet enintään ansaintarajan suuruiseksi. Jos ilmoitusta ei tehdä kahden vuoden kuluessa eläkkeen lepäämään jättämisestä, eläke lakkautetaan.

Eläkkeen lepäämään jättämisen vaikutukset muihin Kelan tui-
kiin kannattaa tarkistaa Kelan toimistosta.

Eläkkeensaajan asumistuki

Kansaneläkelaitos

Eläkkeensaajan asumistukea voi saada henkilö, joka asuu vakinaisesti Suomessa, on pienituloinen ja saa eläkettä, joka oikeuttaa eläkkeensaajan asumistukeen. Tuen määrään vaikuttavat monet tekijät, joten sen suuruuden arvioiminen on vaikeaa.

Eläkkeensaajan asumistukea voi saada vakituisen vuokra- tai omistusasunnon kustannuksista. Asumistuki on 85 % kohtuullisista asumismenoista, joista on vähennetty perusomavastuun ja tulojen mukaan määräytyvän lisäomavastuun yhteismäärä. Perusomavastuu on kaikille sama eli 616,46 € vuodessa (noin 51,37 €/kk) vuonna 2020. Lisäomavastuu on 41,3 % siitä perheen tulojen osasta, joka ylittää tulorajat. Lisäomavastuun tulorajat perhesuh-
teiden mukaan löytyvät Kelan verkkosivustolta ja niistä saa tietoa myös Kelan palvelunumeroon soittamalla.

Kun haet eläkkeensaajan asumistukea, liitä hakemukseen selvitys asumismenoista (vuokrasopimus, vuokran tai vastikkeen maksukuitti tai muu maksutosite), selvitys omista ja puolison tuloista ja omaisuudesta sekä selvitykset veloista ja velkojen koroista. Hakemuksen voi täyttää joko sähköisesti Kelan asiointipalvelussa verkkopankkitunnuksilla tai mobiilivarmenteella tai vaihtoehtoisesti eläkkeensaajan asumistukilomakkeen täyttämällä ja postittamalla sen Kelaan.

Eriyishoitoraha

Kansaneläkelaitos

Eriyishoitoraha on korvaus ansionmenetyksestä tilanteessa, jossa alle 16-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen huoltaja ei voi tehdä työtään, koska hän osallistuu lapsensa hoitoon tai kuntoutukseen.

Ellei lapsen sairaus ole vaikea, erityishoitorahaa voi saada vain alle 7-vuotiaan lapsen sairaala- tai poliklinikkahoidon ajalta. Eriyishoitorahaa voidaan maksaa myös vanhemmalle, joka on varalla kotihoitoon liittyvän, hoitavan lääkärin arvioon perustuvan kouluun tai päivähoitoon paluun kokeilun aikana.

Eriyishoitoraha on verollista tuloa ja määräytyy sairauspäivärahan tavoin hakijan työtuloista. Sitä maksetaan saman sairauden perusteella yleensä enintään 60 arkipäivältä lasta kohden, mutta tämä enimmäisaika lasketaan erikseen sairaalahoidon ja koti-
hoidon ajalta. Aikaa voidaan jatkaa vielä 30 lisäpäivällä, jos hoitava lääkäri arvioi siihen olevan erityistä tarvetta. Eriyishoitoraha maksetaan jälkikäteen ja siihen tarvitaan D-lääkäritodistus.

Eriyisjalkineet

Terveyskeskus

Jos lääkäri toteaa ortopedisten jalkineiden tarpeen, niihin voi saada maksusitoumuksen omasta terveyskeskuksesta. Vuodenai-
kojen vaihtelu ja tarve useampiin jalkineisiin on otettava huomioon. Yleisesti on katsottu hakijalla olevan oikeus kaksiin erityisjalkineisiin vuodessa.

Hammashuolto

Kansaneläkelaitos

Terveyskeskukset

Kansaneläkelaitos korvaa osan yksityishammaslääkärin antamasta suun ja hampaiden hoidosta sekä suuhygienistin suorittamasta tutkimuksesta ja hoidosta yksityishammaslääkärin määräämänä. Suun ja hampaiden tutkimus korvataan pääsääntöisesti vain joka toinen vuosi, mutta korvaus voidaan maksaa myös keran kalenterivuodessa, mikäli henkilön terveydentila tätä edellyttää. Lisäksi potilas voi saada korvausta hammaslääkärin määräämistä röntgen- ja laboratoriotutkimuksista. Kela korvaa myös hammashoitoon liittyviä lääkemen-
teitä ja matkoja. Korvaus ei koske proteettisten toimenpiteiden tai oikomishoidon kustannuksia eikä kunnallisen hammashoidon maksuja. Lääkärin ja hammaslääkärin palkkioille sekä tutkimukselle ja hoidolle on vahvistettu korvaustaksa, joka ilmaisee suoraan asiakkaalle maksettavan korvauksen määrän. Lisätietoja mm. kela.fi.

Kunnallinen **hammashoito terveyskeskuksissa** koskee koko väestöä, mutta hoitoon pääsy on hyvin paikkakuntakohtais-
ta. Terveyskeskuksessa annetusta hammashoidosta voidaan periä 18 vuotta täyttäneiltä perusmaksu käynnistä ja lisäksi suun terveydenhuollon toimenpiteistä erilliset maksut.

Hengityshalvausstatus

Sairaala

Hengityshalvaus ei ole lääketieteellinen diagnoosi, vaan hallinnollinen päätös, joka koskee elämää ylläpitävän hengityshoidon järjestämistä. Hengityshalvauskriteerien täyttymisen tulkinta ja hoidon ylläpito voivat jonkin verran vaihdella eri sairaanhoitopiireissä, eikä kaikilla hengityslaitetta käyttävillä ole statusta.

Hengityshalvausstatukseen liittyvät määritelmät ja ohjeistukset perustuvat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annet-
tuun lakiin (5§) ja sen nojalla annettuun asetukseen (22§). Hengityshalvausstatuksen saanut henkilö katsotaan laitoshoidon piirissä olevaksi, vaikka asuisi kotona. Hänen tarvitsemansa tuki kotiin tai sairaalaan järjestetään ympärivuorokautisesti sairaalan toimesta. Sairaala vastaa myös kuntoutuspalveluista.

Hengityshalvausstatuksella olevalla henkilöllä on oikeus hakea kaikkia vaikeavammaisten etuuksia lukuun ottamatta vaikeavammaisten kuntoutusta ja eläkkeensaajan asumistukea (thl.fi).

Henkilökohtainen apu

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun järjestäminen vaikeavammaiselle henkilölle on subjektiivinen oikeus. Näin ollen tarvittavat henkilökohtaisen avun palvelut eivät ole kunnan määrärahoihin sidottuja. Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella. Tällä tarkoitetaan avustamista päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisissa osallistumisissa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Henkilökohtaisena avustajana ei pääsääntöisesti voi toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, ellei sitä erityisen painavasta syystä ole pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena. Henkilökohtainen apu on järjestettävä

päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun siinä laajuudessa kuin hakija sitä välttämättä tarvitsee. Harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen myönnettävän henkilökohtaisen avun tuntimäärä on lähtökohtaisesti vähintään 30 tuntia kuukaudessa.

Kunta voi järjestää henkilökohtaista apua kolmella eri tavalla tai yhdistelemällä niitä:

- Kunta voi korvata vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset, jolloin vaikeavammainen toimii työnantajana. Vaikeavammaista henkilöä on tarvittaessa ohjattava ja autettava avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa.
- Kunta voi antaa vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluiden hankkimista varten palvelusetelin.
- Kunta voi hankkia vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalvelut julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai järjestää palvelun itse tai sopimuksin yhdessä muun kunnan kanssa.

Hoitopaikan valinta

Terveydenhuolto

Kiireellinen hoito on annettava potilaalle asuinkunnasta riippumatta. Muussa tapauksessa potilaalla on mahdollisuus valita perusterveydenhuollon palveluista vastaava terveysasema ja erikoissairaanhoidon yksikkö kaikista Suomen julkisista terveysasemista ja sairaaloista.

Terveysasemaa voi vaihtaa kirjallisella ilmoituksella enintään vuoden välein. Erikoissairaanhoidon hoitopaikka puolestaan valitaan yhdessä lähteen antavan lääkärin tai hammaslääkärin kanssa.

Hoitotakuu

Terveyskeskus

Sairaala

Asiakkaan on saatava kiireettömät tutkimukset ja kiireetön hoito määräajassa sekä terveyskeskuksessa että sairaalassa. Ensiapuun ja kiireelliseen hoitoon on päästävä heti. Kiireettömän hoidon osalta **terveyskeskuksen** on arvioitava hoidon tarve kolmen arkipäivän kuluessa yhteydenotosta. Arvion voi tehdä muikin terveydenhuollon ammattihenkilö kuin lääkäri, ja arvio voidaan joissain tapauksissa tehdä jo puhelimesta. Tavallisesti hoito aloitetaan jo ensimmäisellä vastaanottokäynnillä. Tutkimuksiin ja hoitoihin, joita ei voida antaa vastaanotolla, on päästävä kolmen kuukauden sisällä siitä, kun tarve on arvioitu. Terveyskeskuksessa annettava erikoissairaanhoidollinen arvio on annettava kolmen viikon kuluessa lähteen saapumisesta ja toimenpiteeseen on päästävä viimeistään kuudessa kuukaudessa.

Sairaalan on arvioitava hoidon tarve kolmessa viikossa lähteen saapumisesta. Arvio voidaan tehdä lähteen perusteella tai potilaan poliklinikkakäynnin yhteydessä. Potilaan on saatava aina tieto hoitosuunnitelmasta tuon kolmen viikon aikana. Mikäli lääkäri toteaa tarpeen sairaanhoidolliseen toimenpiteeseen, on hoito aloitettava sairaalassa viimeistään kuuden kuukauden kuluessa.

Lasten ja nuorten mielenterveyttä koskevaan tarpeelliseksi todettuun hoitoon on kuitenkin aina päästävä viimeistään kolmes-
sa kuukaudessa. Myös suun terveydenhuolto kuuluu hoitotakuun piiriin. Hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi arvioitu hoito on

järjestettävä viimeistään kuudessa kuukaudessa.

Mikäli terveyskeskus tai sairaala ei pysty järjestämään hoitoa määräajassa, on sen hankittava palvelu muualta. Siitä ei saa muodostua asiakkaalle lisäkustannuksia. Epäselvissä tapauksissa potilas voi olla yhteydessä potilasasiamieheen, joka on nimetty kaikkiin terveyskeskuksiin ja sairaaloihin. Hän tukee asiakasta mahdollisissa jatkotoimissa.

Intervallihoito

*Terveyskeskus
Sosiaalihoimi*

Lyhytaikaisia laitoshoidojaksoja voidaan sopia tukemaan vaikeavammaisen kotona asumista ja omaishoitajan jaksamista. Hoito voidaan toteuttaa terveyskeskusten vuodeosastoilla tai vanhusten tai vammaisten palveluasumisyksiköissä.

Invalidivähennys

Verovirasto

Kunnallis- ja valtionverotuksessa verovelvolliselle myönnetään pysyvän vamman haitta-asteen perusteella invalidivähennys. Vähennyksen saamiseksi tulee esittää lääkärintodistus, josta ilmenee invaliditeetin haitta-aste, haitan pysyvyys ja alkamisajankohta. Tietoa ei voi ilmoittaa OmaVerossa (lomake 50A, kohta 12). Invaliditeetin on oltava vähintään 30 %. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevalla katsotaan olevan oikeus täyteen vähennykseen (100 %) ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevalle haitta-asteeksi määritellään 50 %, ellei lääkärintodistuksella muuta osoiteta. Ensimmäisen vähennyskerran jälkeen verottaja tekee vähennyksen viran puolesta. Kunnallisverotuksen invalidivähennys, maksimissaan 440 €, tehdään ansiotulosta (ei eläketulosta). Valtionverotuksessa tuloverosta tehtävä täysi vähennys on 115 € ja sen voi saada myös eläketulosta.

Kotihoito

*Kotikunnan sosiaali- ja terveydenhuolto
Sosiaalihoimi/ kotipalvelu
Terveyskeskus/ kotisairaanhoito*

Joissakin kunnissa kotipalvelu ja kotisairaanhoito ovat yhdistyneet sosiaali- ja terveydenhuollon yhdistymisen myötä ja löytyvät kunnasta kotihoidon palvelunimikkeellä. Kotihoito on asiakkaan kotona tapahtuvaa henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon sekä sairaanhoitoon liittyvää palvelua.

Kotipalvelua on mahdollisuus saada toimintakyvyn alenemisen, perhetilanteen, sairauden ja vamman tai muun vastavan synn perusteella. Lapsiperheillä on oikeus saada kotipalvelua, kun se on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kotipalveluna voi saada kodinhoitajan antamaa työapua ja erilaisia tukipalveluja. Kotipalvelu avustaa arkipäivän askareissa sekä henkilökohtaisissa toiminnoissa. Siivouspalvelua ei ole nykyisin mahdollista saada kotipalveluna, mutta joissain kunnissa kylläkin ns. kotipalvelun tukipalveluna. Tukipalveluja ovat lisäksi mm. ateriapalvelu, kylvytyspalvelu ja vaatehuolto. Kotipalvelun ohjaajat vastaavat usein myös turvapuhelimen ja omaishoidon tuen myöntämisestä.

Säännöllisestä kotipalvelusta voidaan periä perheen maksuvyyn ja koon sekä palvelun laadun ja määrän mukaan määräytyvä

kohtuullinen kuukausimaksu. Tilapäisestä kotipalvelusta voidaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu. Myös tukipalvelut ovat maksullisia. Lisätietoa maksuista mm. kuntaliitto.fi/sosiaali- ja terveysasiat.

Kotisairaanhoito sisältää kotisairaanhoitajan palvelut ja hoitotarvikkeiden jakelun. Kotisairaanhoitaja voi tehdä kotikäyntejä ja avustaa lääkinnällisissä toimenpiteissä. Tilapäisestä kotisairaanhoidosta voidaan periä enintään 18,90 €, kun kotikäynti on lääkärin tai hammaslääkärin suorittama, ja enintään 12,00 € muun henkilön suorittamasta kotikäynnistä.

Kotitalousvähennys

Verotoimisto

Kotitalousvähennyksen tarkoituksena on parantaa työllisyyttä ja tukea omatoimista asunton ylläpitoa. Kotitalousvähennyksen saa tavanomaisesta kotitalous-, hoiva- tai hoitotyöstä sekä asunnon ja vapaa-ajan asunnon kunnossapito- ja perusparannustyöstä. Uudisrakentaminen ei oikeuta kotitalousvähennykseen. Lisäksi vähennyksen saa tieto- ja viestintäteknikan laitteiden, ohjelmistojen, tietoturvan ja tietoliikenneyhteyksien asennus-, kunnossapito- ja huoltotyöstä. Vuonna 2020 vähentää saa 15 % palkasta sekä palkkaan liittyvät sivukulut. Ennakkoperintärekisteriin merkitylle yritykselle maksetusta työkorvauksesta voi vähentää 40 % arvonnalisäverollisesta työkorvauksesta. Vähennys on henkilökohtainen ja sen omavastuu 100 €. Vähennyksen enimmäismäärä on 2250 € vuodessa. Samassa perheessä puolisoloiden yhteenlaskettua kotitalousvähennystä voi olla siis yhteensä 4500 €. Lisätietoa kotitalousvähennykseen oikeuttavista toista vero.fi-sivustolta.

Koulukuljetukset ja koulumatkatuki

*Opetustoimi
Kansaneläkelaitos/ koulumatkatuki*

Peruskoulun oppilaalla on oikeus **maksuttomaan koulukuljetukseen**, mikäli matka kodin ja koulun välillä on pidempi kuin viisi kilometriä tai se katsotaan liian vaaralliseksi, vaikeaksi tai raskastavaksi oppilaan ikä, vamma tai muut olosuhteet huomioiden. Oppilas voi vaihtoehtoisesti saada myös riittävää avustusta kuljetamiseensa tai saattamiseensa. Kuljetuksen järjestäminen koskee myös lisäopetukseen tai esiopetukseen osallistuvaa lasta.

Erityiskuljetus (taksikuljetus) perustuu aina opetustoimen kuljetuspäätökseen. Taksikuljetukset ovat pääsääntöisesti yhteiskuljetuksia. Henkilökohtainen kuljetus voidaan myöntää vain lääkärintodistuksen perusteella. Erityiskuljetus myönnetään yleensä oppilaille, jotka eivät asiantuntijalausannon mukaan selviydy koulumatkastaan julkisilla liikennevälineillä.

Kansaneläkelaitos korvaa **koulumatkatukena** päivittäisten koulumatkojen kustannukset päätoimisesti mm. lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa päätoimisesti opiskeleville. Yhdensuuntaisen koulumatkan opiskelijan asunnolta oppilaitokseen on oltava vähintään 10 km ja kustannuksien yli 54 €/kk. Lisäksi hänen on tehtävä vähintään seitsemän yhdensuuntaista koulumatkaa viikossa. Matkakustannuksia ei korvata 100 kilometriä ylittävän yhdensuuntaisen koulumatkan osalta. Koulumatkatukea voivat saada myös vammaisille opiskelijoille järjestettyyn valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen osal-

listuvat opiskelijat. Koulumatkatukea haetaan joka lukuvuodeksi erikseen. Hakemus jätetään oppilaitokseen, joka toimittaa sen Kelaan. Tietyissä tapauksissa, esimerkiksi kun julkista liikennettä ei ole käytössä, voi koulumatkatukea saada itse järjestettyyn kulutapaan kuten autolla matkustamiseen.

Koulunkäynnin ja opiskelun tuki

*Opetustoimi
Kansaneläkelaitos/ ammatillinen kuntoutus*

Perusopetuslaissa määritellään oppilaan oikeus opiskella omassa lähikoulussaan ja saada ikäkauden ja edellytystensä mukaisesti opetusta. Jokaisella perusopetuksen oppilaalla on oikeus saada opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut opetus- ja oppilashuoltopalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Opetustoimi vastaa koulu- ja luokkakohtaisista apuväline- ja avustajapalveluista, joita ovat esim. erityispulpetti, hissi ja luiskat sekä koulunkäynninohjaaja. Opetuksen yhteydessä annettavaa, lyhytaikaista tukea vahvemmat tukimuodot ovat tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tehostettuun tukeen kuuluvat tukiopetus, os aikainen erityisopetus, oppilashuollollinen tuki ja erilaiset pedagogiset ratkaisut.

Erityistä tukea ja sen osana erityisopetusta järjestetään, kun oppilasta ei voida riittävästi tukea tehostetulla tuella. Jokaiselle erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Tämä tai henkilökohtainen oppimissuunnitelma voidaan laatia, mikäli oppilaalla on jokin erityisen tuen tarve. Koulutoimeen kannattaa ottaa yhteyttä hyvissä ajoin ennen koulun alkua suunnitelman laatimiseksi. Suunnitelma tehdään työryhmässä, johon kuuluvat oppilas, hänen huoltajansa, opetustoimen edustajat ja lasta hoitavat asiantuntijat. Suunnittelussa tulisi huomioida myös koulutyöhön kuuluvat erityistilanteet kuten leirikoulu ja retket. Opetushallitus on ottanut kannan, että tällaisiin tilanteisiin tarvittavat tilapäiset avustajat tulisi myös järjestää opetustoimen maksamana.

Vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen yhteydessä annettavat kuntoutus- ja tukipalvelut ovat kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulla.

Kelan **ammatillisena kuntoutuksena** myönnetään ammatillisen koulutuksen edellyttämää yleissivistävää koulutusta, ammatillista peruskoulutusta, ammatillisesti valmentavaa koulutusta sekä ammatillista uudelleen koulutusta ja jatkokoulutusta. Kela korvaa koulutuspäätöksen perusteella varsinaisia opiskelukustannuksia sekä koti- ja koulupaikkakunnan välisiä matkakustannuksia, ei kuitenkaan päivittäisiä matkoja. Lisäksi on mahdollista saada korvausta tarpeellisina ja kohtuullisina pidettävistä opiskelukustannuksista, kuten lukukausimaksuista ja koulutarvikekustannuksista. Menetetyn toimeentulon ajalta voi saada kuntoutusrahaa.

Kelan korvattavaksi kuuluvat myös työelämään tähtäävään koulutukseen tarvittavat ns. kalliit ja vaativat apuvälineet, kuten ATK-laitteistot. (ks. kohta Apuvälineet).

Koulutuskokeilu

Kansaneläkelaitos

Koulutuskokeilu on tarkoitettu vaikeavammaiselle nuorelle tai muille henkilöille, joilla on koulutusalan valinnassa erityisiä vaikeuksia. Koulutuskokeilulla voidaan selvittää koulutusmahdolli-

suuksia ja tutustua kouluelämään. Kokeilun avulla saa kuvan koulutuksen ja kyseisen ammattialan vaatimuksista.

Koulutuskokeilut toteutetaan oppilaitoksessa. Koulutuskokeilu kestää enintään 10 päivää. Koulutuskokeilu on maksutonta. Kela maksaa koulutuskokeilun kustannukset oppilaitokselle.

Kuljetuspalvelut

Sosiaalihoimi/ vammaispalvelu

Vaikeavammaisella henkilöllä, joka ei ilman kohtuuttomia vaikeuksia voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä, on mahdollisuus käyttää taksia, invataksia sekä niihin liittyviä saattajapalveluja niin työ-, opiskelu- kuin vapaa-ajan matkoillakin. Kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvat välttämättömät opiskelu- ja työmatkat sekä vähintään 18 muuta ns. vapaa-ajan matkaa kuukaudessa. Nämä matkat voivat ulottua henkilön asuinkunnan tai lähikuntien alueelle. Matkat liittyvät asioimiseen, virkistykseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Matkoista maksetaan omavastuuosuus, joka vastaa julkisen liikenteen taksoja. Oman auton käyttö ei estä kuljetuspalvelujen hakemista, jos niihin on perusteltu tarve.

Kuntoutus

*Kansaneläkelaitos
Terveyskeskus
Sairaala
Sosiaalihoimi/ vammaispalvelu*

Kela järjestää alle 65-vuotiaille vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta. Lisäksi Kela järjestää harkinnanvaraista lääkinnällistä kuntoutusta sekä ammatillista kuntoutusta.

Vaativana lääkinnällisenä kuntoutuksena voidaan myöntää mm. fysioterapiaa, puheterapiaa, toimintaterapiaa, neuropsykologista kuntoutusta sekä laitostuntoutusjaksoja. Muita kuntoutusmuotoja ovat sopeutumisvalmennus sekä ammatillisena kuntoutuksena myönnettävä koulutus tai työhön tai opiskeluun tarvittavat apuvälineet.

Muiden henkilöiden osalta lääkinnällisen kuntoutuksen vastuu kuuluu julkiselle **terveydenhuololle**. Terveys huolto voi myöntää myös sopeutumisvalmennusta. **Sosiaalitoimeltakin** voi hakea vammaispalvelulain määrärahasidonnaisena palveluna sopeutumisvalmennusta.

Kuntoutuksen sujuvuuden kannalta on tärkeää laatia yhdessä hoitavan tahon kanssa **kuntoutussuunnitelma**. Se sisältää suosituksen niin terapioiden kuin tarvittaessa arvion myös laitostuntoutuksen tarpeesta. Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen käynnistämiseksi julkisessa terveydenhuollossa laadittu kuntoutussuunnitelma on välttämätön. Laadittu suunnitelma on voimassa 1-3 vuotta.

Kuntoutusavustus

Kansaneläkelaitos

Kuntoutusavustus on harkinnanvarainen etuus, jolla voidaan tukea kuntoutujan työllistymistä Kelan järjestämän kuntoutuksen jälkeen. Avustuksen määrä harkitaan hakijan yksilöllisen tilanteen perusteella ja se on enintään kuntoutusrahan suuruinen.

Kuntoutusavustusta voidaan myöntää tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan, työmarkkinatukeen tai koulutuspäivärahaan. Avustus on verollista tuloa.

Kuntoutusohjaus

Sairaala
Sosiaalitoimi

Kuntoutusohjaajan tehtävänä on tukea vammaista henkilöä ja hänen perhettään eri elämäntilanteissa sekä neuvoa yhteiskunnan palveluiden käytössä. Kuntoutusohjaaja tekee kotikäyntejä ja auttaa palvelujen hakemisessa. Asiakkaat ohjautuvat kuntoutusohjaukseen yleensä hoitavan tahon aloitteesta. Kuntoutusohjaajaan voi ottaa yhteyttä myös asiakas itse, hänen lähiyhteisönsä, sosiaali- tai terveydenhuollon edustaja tai jokin muu viranomainen. Kuntoutusohjaus on asiakkaalle maksutonta.

Kuntoutusohjauksen palveluja ovat mm. asiakkaan tilanteen selvittäminen ja arviointi, kuntoutumisen ja kuntoutusohjauksen suunnittelu, sairastumiseen ja vammautumiseen sekä palveluihin ja tukitoimiin liittyvä ohjaus, tuki, neuvonta ja tiedottaminen, kasvatus ja koulukäyntiä tukeva ohjaus, ammattiin ja työelämään liittyvä ohjaus, elinympäristössä selviytymistä tukeva ohjaus, apuvälinepalvelut sekä ensitieto- ja sopeutumisvalmennuskurssit. Vammaispalvelulain mukaisen kuntoutusohjauksen tarkoituksena on vammaisen henkilön sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutusedellytysten tukeminen ja parantaminen antamalla hänelle tietoa yhteiskunnan palveluista ja aktiivomalla häntä palvelujen käyttäjäksi.

Kuntoutus- ja osakuntoutusraha

Kansaneläkelaitos

Kuntoutuksen ajalta on mahdollisuus saada kuntoutusrahaa turvaamaan kuntoutujan toimeentuloa. Kansaneläkelaitos maksaa kuntoutus- tai osakuntoutusrahaa, kun kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai sinne pääsy. Kuntoutusrahaan on oikeus 16–67 -vuotiaalla henkilöllä, jolla on hyväksytty kuntoutuspäätös esim. Kelasta tai työterveyshuollosta. Lyhytkestoisissa kuntoutuksissa kuntoutusraha maksetaan jälkikäteen osallistumistodistuksen perusteella.

Osakuntoutusrahaa on mahdollista saada, jos työaikaa on lyhennetty vähintään 40 % normaalista päiväkohtaisesta työajasta kuntoutuksen vuoksi. Osakuntoutusrahan määrä on puolet täyden kuntoutusrahan määrästä.

Ammatilliseen kuntoutukseen liittyen kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä odotusajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta, jos toimeentuloa ei tule muualta. Tällöin kuntoutusrahan suuruus on alennettu 20 prosentilla.

Kuntoutusraha määräytyy vuositulon perusteella ja se on verollista tuloa. Kuntoutusrahan määräytymisestä saa tarkempia lisätietoja Kelasta.

Kuntoutustuki

Kansaneläkelaitos
Työeläkelaitokset

Määrääjäksi myönnettävällä kuntoutustuella pyritään edistämään saajan työhön paluuta. Tuen edellytyksenä on hoito- tai kuntoutussuunnitelma, joka sisältää jäljellä olevan työkyvyn selvittämisen tai työkyvyn ylläpitämiseen liittyvät kuntouttavat toimenpiteet. Myös kuntoutussuunnitelman valmistelun ajalle voidaan myöntää kuntoutustukea. Kuntoutustuki on saman suuruinen

kuin työkyvyttömyyseläke. Osakuntoutustuki on osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruinen. Se voidaan myöntää työhön paluun tukemiseksi esimerkiksi täyden kuntoutustuen päättyessä.

Laitoshoido

Terveydenhuolto
Sosiaalitoimi

Laitoshoidoa on sekä lyhyt- että pitkäaikaista. Lyhytaikaisella laitoshoidolla tuetaan ikäihmisten ja vammaisten henkilöiden kotona selviytymistä ja hoitavan omaisen jaksamista. Pitkäaikainen laitoshoito on tarkoitettu henkilöille, joille ei voida järjestää tarvittavaa ympärivuorokautista hoitoa kotona tai palveluasunnossa. Laitoshoidon tarpeen määrittää aina lääkäri ja se toteutetaan yleensä terveyskeskusten vuodeosastoilla tai sosiaalitoimen vanhustenhuollon laitoksissa.

Lyhytaikaisesta laitoshoidosta peritään hoitopäivämaksu, joka voi olla enintään 48,90 € hoitopäivältä. Laitoshoidon maksut ovat asiakasmaksulain maksukaton (683 €/v) piirissä ja maksukaton ylittymisen jälkeen lyhytaikaisesta laitoshoidosta voidaan periä enintään 22,50 € hoitopäivältä.

Pitkäaikaisessa, yli kolme kuukautta kestävässä laitoshoidossa olevalta peritään maksukyvyn mukaan määräytyvä maksu. Hoitomaksu kuukaudessa voi olla enintään 85 % nettokuukausituloista. Maksu ei saa ylittää palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. Jos pitkäaikaiseen laitoshoidoon siirtyvän puolison tulot ovat suuremmat kuin kotiin jäävän puolison tulot, maksu määräytyy yhteenlaskettujen tulojen perusteella ja on enintään 42,5 % tuloista. Maksu voidaan kaikissa tapauksissa määrätä enintään sen suuruiseksi, että hoitoa saavan henkilökohtaiseen käyttöön jää kuukausittain vähintään 110 € vuonna 2020.

Lääkekorvaukset

Kansaneläkelaitos

Sairausvakuutuksesta korvataan lääkemääräyksellä määrätty lääkkeet, kliiniset ravintovalmisteet ja pitkäaikaisen ihotaudin hoitoon käytettävät perusvoiteet. Valmiste voidaan korvata, jos sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva Lääkkeiden hintalautakunta on vahvistanut lääkkeelle korvattavuuden. Lisäksi edellytyksenä on, että valmiste on määrätty sairauden hoitoon ja kyse on sairausvakuutuslain tarkoittamasta tarpeellisesta sairaanhoidosta.

Korvausta lääkkeistä on mahdollista saada alkuomavastuun jälkeen, joka on 50 € kalenterivuodessa. Korvattavat lääkkeet jaetaan

kolmeen korvausluokkaan. Peruskorvaus on 40 %, alempi erityiskorvaus on 65 % ja ylin erityiskorvaus 100 %.

Vaikean sairauden hoitoon käytettävät kliiniset ravintovalmisteet kuuluvat myös lääkekorvausten piiriin. Päivittäistä letkuruokintaa edellyttävässä tilassa korvaus on 65 % ja edellyttää sairaalassa suoritettuun tutkimukseen ja siellä aloitettuun hoitoon perustuvaa B-lausuntoa.

Vuotuisen lääkkeiden maksukaton ylittyä korvauksen piiriin kuuluvat lääkkeet ovat asiakkaalle maksuttomia 2,50 € omavastuun ylittävältä osalta lääkettä kohti. Tämä omavastuuosuus siis säilyy maksukaton täyttymisenkin jälkeen. Kela seuraa lääkekustannusten kertymää ja lähettää automaattisesti ilmoituksen omavastuurajan ylittymisestä ja ohjeet ns. lisäkorvaushakemuksen tekemiseen. Hakijan on säilytettävä lääkkeiden ostokuitit. Vuonna 2020 lääkekustannusten vuosittainen omavastuu eli lääkekatto on 577,66 €.

Maksukyvyn huomioon ottaminen

Sosiaalitoimi
Terveyskeskus
Sairaala

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) ja asetuksessa (912/1992) määritellään asiakasmaksujen perinnästä. Asiakasmaksulain mukaan kunnallisesta sosiaali- ja terveystaloudesta voidaan periä maksu palvelun käyttäjältä, jollei laissa toisin säädetä. Maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Osa kunnallisista sosiaali- (4§) ja perusterveydenhuollon palveluista (5§) on säädetty maksuttomiksi.

Asiakasmaksulain (11§) mukaan kunnan tulee jättää maksu perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin yksittäiseltä asiakkaalta periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Tämä ei koske **terveydenhuollon** tasasuuruksia maksuja, esim. terveyskeskuskäyntimaksu tai hampaanhoidon maksut. Niistä ei voi hakea alennusta, mutta tietyt asiakasryhmät on laissa vapautettu maksuista.

Sosiaalihuollon maksut ja asiakkaan maksukyvyn mukaan määräytyvät terveydenhuollon maksut voidaan alentaa tai jättää kokonaan perimättä, jos perusteet täyttyvät. Kunnan tulee ohjeistaa hakemuksen laatimisessa. Ota yhteyttä palveluun, jonka maksuista haet alennusta tai vapautusta. Koska vapautus perustuu maksukyvyyn esteisiin, on siitä toimitettava tarvittavat tositteet. Kunnan nettisivuilla saatava ohjeistus hakemuksen tekemiseen. Asiakasmaksuihin voi hakea myös oikaisua, kuten muihin hallinnollisiin päätöksiin.

Erikoissairaanhoidossa pitkäaikaisen laitoshoidon maksusta otetaan huomioon potilaan ja perheen maksukyky. Sen huomioimiseksi tulee ottaa yhteyttä sairaalaan, jossa on ollut hoidossa. Sen sijaan poliklinikkamaksut ja lyhytaikainen laitoshoito eivät kuulu pykälän piiriin.

Matkakorvaukset

Kansaneläkelaitos

Sairauden tutkimuksista ja hoidosta aiheutuneet matkakustannukset korvataan sairausvakuutuslain nojalla siltä osin kuin ne yhteen suuntaan tehtyä matkaa kohden ylittävät omavastuuosuiden. Kuntoutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset mat-

kakustannukset korvataan kuntoutujalle kuntoutuslakiin perustuvan kuntoutuspäätöksen nojalla. Kela korvaa matkakustannuksia pääasiassa halvimman matkustustavan mukaan ja sairauden vuoksi tehdyt matkat pääsääntöisesti lähimpään hoitopaikkaan.

Kertaomavastuu yhteen matkustussuuntaan tehdystä matkasta on 25 €. Sen ylittävä osa korvataan kokonaan. Sairausvakuutuksen ja Kelan korvaamien kuntoutuksien matkoissa on yhteinen kalenterivuotuinen omavastuu. Omavastuu on 300 € ja sen ylittymisen jälkeen matkakustannukset korvataan kokonaan. Vuotuista omavastuuosuutta laskettaessa otetaan huomioon myös omavastuun alle jäävät sairausmatkat kuten myös asiakkaan, saattajana tarvitun perheenjäsenen tai muun saattajan matkakustannusten omavastuuosuudet sekä sitä pienemmät matkakustannukset. Saattajan tarpeellisuuden välttämättömyydestä kannattaa pyytää esim. hoitohenkilökunnalta todistus. Kelan toimisto seuraa vuotuisen omavastuuosuuden täyttymistä ja lähettää sen täytyttyä automaattisesti asiakkaalle matkakattokortin.

Jos asiakkaan sairaus tai sen hetkinen terveydentila edellyttää taksin käyttöä, tarvitsee asiakas tätä varten terveydenhuollon edustajan laatiman todistuksen (SV67). Taksimatka saa korvauksen taksissa, kun matkan tilaa alueellisesta tilausnumerosta. Korvausta taksimatka ei voi hakea jälkikäteen Kelasta. Julkisilla kulkuneuvoilla tai omalla autolla tehdystä matkasta haetaan korvaus jälkikäteen. Jos korvausta on haettu kuittien kopioilla, alkuperäiset tulee säilyttää, kunnes korvauksesta on tehty päätös.

Nuorisotakuu

Ohjaamo
TE-toimisto

Nuorisotakuu tarjoaa alle 25-vuotiaille sekä alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille työ-, opiskelu-, työkokeilu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kuukauden sisällä **TE-toimistoon** töttömäksi ilmoittautumisesta. Palvelu parantaa nuoren mahdollisuuksia selviytyä työmarkkinoilla ja löytää työpaikka. Nuorisotakuuseen kuuluva koulutustakuu tarkoittaa, että jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

Ohjaamo on alle 30-vuotiaiden nuorten matalan kynnyksen palvelupaikka, joka toimii valtakunnallisesti. Toiminnan taustalla on nuorisotyöttömyyden kasvu ja nuorten tarve saada tietoa, neuvontaa ja tukea yhdeltä luukulta. Lisätietoja ohjaamo.fi.

Omaishoidon tuki

Sosiaalitoimi

Omaishoidolla tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista palveluista sekä omaishoitajalle myönnettävästä hoitopalkkiosta ja omaishoitajan vapaan ajaksi annettavista palveluista. Lakiin omaishoidon tuesta perustuva palvelu on riippuvainen kunnan määrärahoista. Tuen tarkoituksena on tukea kotona asumista. Tuen myöntämisen perusteena on vammaisen henkilön hoidon, huolenpidon ja tukemisen tarve. Tukea myönnettäessä laaditaan hoito- ja palvelusuunnitelma sekä tehdään omaishoitosopimus omaishoitajan ja kunnan välillä. Tukea maksetaan vammaisen henkilön hoitajalle, joka on omainen tai muu läheinen henkilö.

Vuonna 2020 omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion vähimmäismäärä on 408,09 €/kk. Hoidollisesti raskaan siirtymävai-

heen omaishoitoon myönnettävä tuki on vähintään 816,18 €/kk. Tällä tarkoitetaan tilanteita, joissa omaishoitaja on lyhytaikaisesti estynyt tekemästä ansiotyötä. Maksettava palkkio on hoitajalle verollista tuloa. Eläkkeellä olevan omaishoitajan kannattaa tarkistaa tuen vastaanottamisen vaikutus omaan eläkkeeseen ja verotukseen.

Omaishoidon tuesta sopimuksen tehneellä omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Omaishoitajalla on kuitenkin oikeus vähintään kolmeen vapaavuorokauteen kuukaudessa, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Omaishoitajan työn katsotaan olevan sitovaa, vaikka hoidettava viettäisi säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta (n.7h/vrk) käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- tai terveyspalveluja taikka saisi kuntoutusta tai opetusta.

Omaishoitajan lakisäteisen vapaan aikana hoidettavalle järjestettävistä palveluista perittävä maksu saa olla enintään 11,40 €. Tämä alennettu palvelumaksu koskee myös palvelusetelillä annettavia palveluja. Omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikainen sijaishoito voidaan järjestää hoidettavan kotiin myös sijaishoitajan ja kunnan kanssa tehtävällä toimeksiantosopimuksella.

Muista omaishoidon ohella annettavista palveluista hoidettava maksaa tavanomaisen asiakasmaksun, ellei kunnan kanssa muuta sovita.

Palkkatuki

TE-toimisto

TE-toimisto voi myöntää työnantajalle palkkatukea työntekijän palkkauskustannuksiin. Palkkatukea voidaan myöntää silloin, kun palkattavan henkilön mahdollisuudet saada työtä esim. vamman tai sairauden takia ovat heikentyneet. Palkkatuki on aina harkinnanvarainen ja se perustuu työttömän työnhakijan tarpeisiin. Palkkatukea voidaan myöntää määräaikaiseen tai toistaiseksi voimassa olevaan työsuhteeseen sekä osa-aikaiseen työsuhteeseen sekä myös oppisopimuskoulutukseen.

TE-toimisto voi antaa työnhakijalle palkkatukikortin oma-toimiseen työnhakuun. Jos työnhakijalla on palkkatukikortti, se tarkoittaa, että TE-toimisto on sitoutunut myöntämään palkkatukea kortin haltijan palkkaamiseen, jos tuen myöntämisen työnantajaa ja työsuhdetta koskevat edellytykset täyttyvät. Palkkatukea voidaan myöntää myös ilman palkkatukikorttia, jos tuetun työn mahdollisuus on kirjattu työttömän työnhakijan työllistymissuunnitelmaan.

Palveluasuminen

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Palveluasuminen tarkoittaa itsenäistä asumista, riittäviä palveluita ja hyvää asumisturvallisuutta ympäri vuorokauden. Siihen kuuluvat asunto, asumiseen liittyvät palvelut ja avustaminen. Vammaispalvelulain perusteella kunnan on järjestettävä palveluasuminen henkilölle, joka tarvitsee vammansa vuoksi toisen henkilön apua päivittäisissä toiminnoissa suoriutuakseen jatkuvasti tai erityisen runsaasti, eikä kuitenkaan ole jatkuvan laitoshoidon tarpeessa. Palveluasuminen on ns. subjektiivinen oikeus.

Palveluasuminen voidaan järjestää vammaispalvelulain nojalla vaikeavammaiselle henkilölle joko esim. omassa kodissa, palveluasumisyksikössä tai palvelutalossa. Omassa kodissa järjestetyn palveluasumisen toteuttamismuotoina voivat olla esim. kotipalve-

lukäynnit, henkilökohtaisen avustajan palvelu, omaishoidon tuki, kotisairaanhoidon palvelut, asunnon muutostyöt ja turvapuhelinjärjestelyt. Palvelut ovat maksuttomia ja perustuvat yksilölliseen palvelusuunnitelmaan. Palveluja ja tukitoimia tulee järjestää tarpeenmukainen määrä.

Mikäli palveluasumispäätös on tehty palvelutaloon, maksaa sosiaalitoimi palvelutalolle avustamiseen liittyvää ja palvelut kattavaa kuukausimaksua.

Palveluseteli

Terveydenhuolto

Sosiaalitoimi

Palvelusetelillä voi hankkia sellaisia sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka kunnan tai kuntayhtymän kuuluu järjestää asukkaalleen. Palvelusetelillä hankittava palvelu on vaihtoehto kunnan tai kuntayhtymän tuottamalle palvelulle. Kunta tai kuntayhtymä päättää, ottaako se palvelusetelin käyttöön ja mihin palveluihin se antaa setelin. Jos asiakas tai potilas ei halua käyttää palveluseteliä, kunnan on ohjattava hänet muulla tavoin järjestettävien palvelujen piiriin. Setelin saaminen edellyttää, että kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja arvioi henkilön palvelun tarpeen. Palvelusetelin saa asuinkunnan terveysasemalta, sosiaalivirastosta ja muista kunnan palveluyksiköistä, jotka myös antavat lisätietoja palvelusetelistä.

Kunnat pitävät luetteloa hyväksymistään palvelujen tuottajista. Tietojen tuottajista, palveluista ja palveluiden hinnoista tulee olla julkisesti saatavilla.

Palvelusetelin arvo voi olla tasasuuruinen tai riippuvainen asiakkaan tuloista. Kunnan tulee kuitenkin määrätä palvelusetelin arvo siten, että se on asiakkaan kannalta kohtuullinen.

Palvelusuunnitelma/ Asiakassuunnitelma

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta velvoittaa sosiaalitoimen viranhaltijan laatimaan yhteistyössä asiakkaan kanssa palvelu-, hoito- tai muun vastaavan suunnitelman, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelusuunnitelma on suunnitelma niistä palveluista ja tukitoimista, joita vammaisen henkilö tarvitsee selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästä. Suunnitelman keskeinen tavoite on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta vahvistetaan niin, että hänen mielipiteensä, toivomuksensa, yksilöllinen avuntarpeensa ja elämäntilanteensa otetaan vahvemmin huomioon palveluja ja tukitoimia suunniteltaessa sekä niistä päätettäessä.

Palvelusuunnitelmasta on käytävä ilmi riittävän yksityiskohtaisesti vammaisen henkilön yksilöllinen toimintakyky, elämäntilanne ja palvelutarpeeseen liittyvät seikat, joilla on merkitystä palvelujen sisällöstä, järjestämistavasta ja määrästä päätettäessä. Palvelusuunnitelmaan sisältyy perehtyminen henkilön tämänhetkiseen elämäntilanteeseen sellaisena kuin henkilö sen itse kokee, kuvaus henkilön palveluista ja tuen tarpeesta nyt ja tulevaisuudessa, henkilön itsensä määrittelemät tarpeet ja voimavarat sekä al-lekirjoitukset. Huomioitavaa on, että palvelusuunnitelma ei ole suoranaisesti sellainen asiakirja, jonka perusteella vammaiselle henkilölle syntyisi oikeus vaatia suunnitelmaan sisältyviä palvelu-

ja ja tukitoimia. Päätökset palveluista tehdään erikseen hakemusten perusteella. Palvelusuunnitelmaan kirjattuja seikkoja ei kuitenkaan ilman perusteltua syytä voi sivuuttaa päätöksenteossa.

Päivätoiminta

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Vaikeavammaisten henkilöiden päivätoimintaan katsotaan vammaispalvelulain mukaan kuuluvaksi kodin ulkopuolella järjestetty itsenäisessä elämässä selviytymistä tukeva ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävä toiminta. Vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöntä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

Päivätoimintaa on järjestettävä kunnassa mahdollisuuksien mukaan siten, että vaikeavammaisen henkilö voi niin halutessaan osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos hän kykenee osallistumaan työtoimintaan osa-aikaisesti tai siihen on muu hänestä johtuva syy.

Sairaus- ja osasairauspäiväraha

Kansaneläkelaitos

Kela korvaa sairauspäivärahalla alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamasta ansionmenetystä. 16–67 -vuotiaalle henkilölle maksetaan työkyvyttömyyden ajalta vahvistetun verotuksen mukaisiin työtuloihin perustuvaa sairauspäivärahaa. Omavastuajan jälkeen päivärahaa maksetaan lääkärintodistuksen perusteella. Omavastuuaika on sairastumispäivä ja yhdeksän seuraavaa arkipäivää, YEL-vakuutetulla yrittäjällä omavastuuaika on sairastumispäivä ja MYEL-vakuutetulla maatalousyrittäjällä sairastumispäivä ja kolme seuraavaa päivää. Omavastuuaikaa ei ole, jos työkyvyttömyys alkaa tai jatkuu välittömästi sitä edeltävän kuntoutusrahan tai osasairauspäivärahan jälkeen.

Sairauspäivärahan hakuaika on kaksi kuukautta työkyvyttömyyden alkamisesta. Sairauspäivärahaa maksetaan korkeintaan 300 arkipäivältä eli noin vuoden ajan. Kun sairauspäivärahaa on maksettu 60 päivää, Kelan tulee selvittää saajan kuntoutustarve. Sairauspäivärahan maksaminen 90 arkipäivän jälkeen edellyttää työterveyslääkärin lausuntoa jäljellä olevasta työkyvystä sekä työssä jatkamisen mahdollisuuksista. Kela tiedottaa kuntoutusmahdollisuuksista tai eläkkeen hakemisesta, kun päivärahaa on maksettu 150 arkipäivältä. Opiskelijalla on ollut mahdollisuus hakea sairastuessaan sairauspäivärahaa ja jatkaa opintotuen nostamista sairauspäivärahan myöntämiseen saakka. Oikeutta opintotukeen ei ole siltä ajalta, jolta maksetaan sairauspäivärahaa.

Osasairauspäivärahan tarkoitus on tukea työkyvyttömän henkilön työssä pysymistä ja paluuta työelämään pitkän sairausloman jälkeen. Tällöin on mahdollisuus osin työskennellä ja osin olla sairauslomalla. Kyseessä on vapaaehtoinen järjestely, johon tarvitaan sekä työntekijän että työnantajan suostumus. Osasairauspäiväraha on tarkoitettu 16–67 –vuotiaalle kokoaikatyötä tekeväälle työntekijälle tai päätoimiselle yrittäjälle. Osasairauspäivärahaa maksetaan ilman omavastuuaikaa, kun se jatkuu välittömästi sairauspäivärahan tai kuntoutusrahan jälkeen. Jos osasairauspäivärahaa haetaan suoraan ilman edeltävää sairauspäivärahaa, osasairauspäivärahasa on omavastuuaika. Omavastuuaikana työntekijän on oltava ko-

konaan poissa työstä, ja osa-aikainen työskentely voi alkaa vasta tämän jälkeen. Määrällisesti osasairauspäiväraha on puolet sairauspäivärahasta. Enimmäisaika on 120 arkipäivää. Työajan ja palkan tai yrittäjällä työmäärän tulee vähentyä 40–60 % aiemmasta.

Sopeutumisvalmennus

Terveyskeskus

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Kansaneläkelaitos

Vammaisjärjestöt

Sopeutumisvalmennuksella tuetaan vammaista henkilöä ja hänen perhettään vammasta tai sairaudesta johtuvassa muuttuneessa elämäntilanteessa. Sen tavoitteena on edistää vammaisen henkilön ja hänen perheensä toimintakykyä ja lisätä voimavaroja. Tärkeänä tavoitteena on myös vertaistuen hyödyntäminen. Sopeutumisvalmennusta järjestävät pääasiassa **vammaisjärjestöt, Kelan ja terveydenhuollon** rahoittamana. Sopeutumisvalmennus toteutetaan kurssimuotoisena tai yksilöllisenä sopeutumisvalmennuksena. Kurssit sisältävät ryhmämuotoista toimintaa, keskusteluryhmiä ja asiantuntijaluentoja. **Vammaispalvelulain** mukaisena sopeutumisvalmennuksena on voitu maksaa osallistuminen mm. asumisvalmennuskurssille tai vammaisratsastusleirille. Sopeutumisvalmennukseen hakemista varten tarvitaan terveydenhuollosa tehty kuntoutussuunnitelma tai lääkärintodistus, jossa kyseistä kuntoutusta on suositeltu.

Taloudellinen tuki hankintoihin

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Sosiaalitoimi voi myöntää vammaispalvelulain määrärahasidonnaisena palveluna taloudellista tukea päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittaviin välineisiin, koneisiin ja laitteisiin. Näihin välineisiin kuuluvat mm. kodinkoneet, tietokoneet sekä harrastus- ja liikkumisvälineet. Tuki on 50 % hankintakustannuksista. Hankittavan välineen tai laitteen on helpotettava vammaisen henkilön arkiselviytymistä.

Terveydenhuollon maksukatto

Terveydenhuolto

Kunnallisen terveydenhuollon maksukattoon kerryttävät terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelut, fysioterapia, sarjahoido, sairaalan poliklinikkamaksut, päiväkirurgian maksut, yö- ja päivähoidon maksut, kuntoutushoidon maksut ja lyhytaikaisen laitoshoidon maksut sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon laitoksissa. Maksukattoon ei sen sijaan lasketa mukaan esim. maksuja hammashoidosta, sairaankuljetuksesta, lääkärintodistuksista, erikoismaksuluokan lisämaksuja, yksityislääkärin läheteellä tehtävien laboratorio- ja kuvantamistutkimusten maksuja eikä tulosidonnaisia maksuja.

Palvelun käyttäjän on itse seurattava maksukaton kertymistä, jota varten saa omasta terveyskeskuksesta seurantakortin. Alkuperäiset kuitit on säilytettävä ja pyydettyä esitettävä. Alle 18-vuotiaiden käyttämistä palveluista perityt maksut lasketaan yhteen hänen huoltajansa maksujen kanssa. Maksukaton täytyttyä terveyskeskus tai muu julkinen terveydenhuolto antaa pyydettyä ns. vapaakortin. Kortilla asiakkaan sekä maksukattoa kartuttaneiden alle 18-vuotiaiden huollettavien avohoidon palvelut saa

pääsääntöisesti maksutta ja lyhytaikaisen laitoshoidon hoitopäivämaksu on 22,50 €. Vuonna 2020 – 2021 maksukatto on 683 € kalenterivuotta kohden.

Toimeentulotuki

*Kela
Sosiaalitoimi*

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. **Kela** maksaa perustoimeentulotukea määrän, jolla asiakkaan tukeen oikeuttavat menot ylittävät hänen tulonsa ja varansa. Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. **Kunnan sosiaalitoimistosta** voi edelleen hakea täydentävää tai ennaltaehkäisevää toimeentulotukea.

Tulkkauspalvelut vammaisille henkilöille

Kela/ Vammaisten tulkkauspalvelukeskus

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta edellyttää, että kuulovammaiselle tai kuulonäkövammaiselle tai puhevammaiselle on järjestettävä tarpeen mukaista tulkkaukseen työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja harrastamiseen tai virkistykseen. Tulkkauspalvelun käyttö edellyttää myös, että henkilö pystyy ilmaisemaan itseään tulkkauksen avulla ja käyttää jotain toimivaa kommunikointimenetelmää. Tulkkauspalvelu on subjektiivinen oikeus.

Kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä on oikeus saada tulkkaukseen 180 tuntia vuodessa ja kuulonäkövammaisella henkilöllä 360 tuntia vuodessa. Palvelun käyttö on maksutonta. Jos tulkkaukseen tarvitaan edellä mainittuja määriä enemmän, on mahdollista hakea lisätunteja. Opiskeluun liittyvän tulkkauksen osalta ei noudateta mainittuja enimmäistuntimääriä, vaan opiskelutulkkaukseen on mahdollista saada tarpeen mukaan. Oikeutta tulkkauspalveluun haetaan Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksesta.

Tutkimus ja hoito

Kansaneläkelaitos

Sairausvakuutuksen perusteella korvataan osa yksityislääkärin palkkioista sekä tämän määräämistä hoidosta ja tutkimuksista. Korvaukset eivät koske julkisin varoin kustannettua terveydenhuoltoa. Korvaus on vahvistetun korvaustaksan mukainen. Lisätietoja mm. kela.fi.

Työttömyysturva

*Kansaneläkelaitos
Työttömyyskassat*

Työttömyysetuusia ovat ansio- ja peruspäiväraha sekä työmarkkinatuki. Täysi peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat 33,66 € päivässä. Työttömyysturvan omavastuu-aikaa on viisi päivää. Työttömyysturva voi ansaita 300 €/kk (bruttona) ilman, että se vaikuttaisi työttömyysturvaan. Aktiivimalli on purettu 1.1.2020.

Työttömyysetuuden aikana voi myös opiskella päätoimisesti rajoitetun ajan ammatilliseen tai korkeakoulututkintoon johtavia

opintoja tai niiden osia. Lisätietoja: te-palvelut.fi

Vammaisen henkilön pysäköintilupa

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom

Vammaisen henkilön pysäköintilupaa haetaan Ajovarman palvelupisteestä tai sähköisesti Traficomin Oma asiointi –palvelun kautta. Pysäköintilupa voidaan myöntää seuraavista syistä:

- Sairaudesta, iästä tai vammasta johtuva haitta estää henkilöä itsenäisesti kävelemästä ilman toisen henkilön apua ja tästä liikkumista vaikeuttavasta sairaudesta, iästä tai vammasta johtuva haitta kuuluu vähintään haittaluokkaan 11 (Työtapa-turma- ja ammattitautilaki 459/2015, 84§).
- Jos vammaisuus aiheutuu heikentyneestä näöstä, on näöntarkkuuden oltava paremmassa silmässä enintään 0,1 tai näkökyky kokonaisuudessaan arvioiden on vähintään haittaluokan 17 mukainen.
- Vaikeasti vammaisen henkilön kuljettamista varten lupa voidaan myöntää, jos kuljetettavalla on säännöllinen tai usein toistuva kuljetustarve eikä hän selviydy kuljetuksen jälkeen ilman saattajaa.

Päätöksen siitä, täyttyvätkö myöntämisen edellytykset, tekee lääkäri. Jos henkilöllä on pysyvä haitta, pysäköintilupa myönnetään 10 vuodeksi. Muussa tapauksessa lupa myönnetään lääkärin lausunnossaan erikseen ilmoittamaksi ajaksi.

Vammaistuki alle 16-vuotiaalle ja 16 vuotta täyttäneelle

Kansaneläkelaitos

Oikeus alle 16-vuotiaan vammaistukeen on lapsella, jonka sairautteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa räsistusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavan ikäiseen terveeseen lapseen. Tuki voidaan myöntää joko määräajaksi tai 16 ikävuoden täyttymiseen asti sen mukaan, miten pysyvä lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarve on. Tuki on kolmiportainen. Perusvammaistuen edellytyksenä on, että lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu tavanomaista suurempaa, vähintään viikoittaista räsistusta ja sidonnaisuutta. Korotettua vammaistukea maksetaan silloin, kun lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva räsistus ja sidonnaisuus on vaativaa, tai vie päivittäin huomattavasti aikaa. Ylin vammaistuki on tarkoitettu lapsille, joiden hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu perheelle vaativaa ja ympärivuorokautista räsistusta ja sidonnaisuutta.

Kela on määritellyt asiantuntijalääkäreiden kanssa alle 16-vuotiaan vammaistuen saamiseen liittyen myös sairausryhmäkohtaisia ohjeita. Näiden ohjeiden tavoitteena on tuoda esille joissakin sairauksissa erityisesti huomioitavia seikkoja, kun arvioidaan lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuvaa räsistusta ja sidonnaisuutta. Lisätietoa kela.fi/ohjeet etuuksittain

16 vuotta täyttäneen vammaistukea maksetaan jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa selviytymiseksi. Vammaistuki on taloudellinen korvaus, kun sairaus tai vamma aiheuttaa haittaa, avuntarvetta, palvelujen tarvetta ja erityiskustannuksia. Toiminta-

kyvyn tulee tulla heikentynyt vähintään vuoden ajan. Toimintakyvyn katsotaan heikentyneen, jos sairaus tai vamma heikentää harkinnan kykyä huolehtia itsestään, selviytyä kodinhoitotoista ja työ- ja opiskelutehtävistään. Perusvammaistuen voi saada, jos sairaus tai vamma aiheuttaa olennaista haittaa. Korotetun vammaistuen voi saada, jos sairaus tai vamma aiheuttaa huomattavaa haittaa, säännöllisen ohjauksen ja valvonnan tarvetta tai toisen henkilön antamaa apua tarvitaan viikoittain. Korotetun vammaistuen voi saada myös silloin, jos oikeus perusvammaistukeen täyttyy olennaisen haitan perusteella ja sairaudesta aiheutuvia kustannuksia syntyy vähintään korotetun tuen verran. Ylimmän vammaistuen kriteereinä ovat vaikeavammaisuus tai päivittäinen runsas toisen henkilön avuntarve tai huomattavassa määrin säännöllisen ohjauksen ja valvonnan tarve.

Vammaistukea ei voi saada, jos saa vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea. Vammaistukea voidaan maksaa myös jatkuvassa julkisessa laitoshoidossa olevalle henkilölle. Vammaistuki on verotonta tuloa. Tukea voidaan maksaa takautuvasti kuuden kuukauden ajalta. Alle 16-vuotiaan ja 16 vuotta täyttäneen vammaistuen määrät vuonna 2020: perustuki 93,05 €, korotettu tuki 217,13 € ja ylin tuki 421,03 € kuukaudessa.

Veronmaksukyvyn alentumisvähennys

Verovirasto

Jos veronmaksukyky on erityisen syyn johdosta alentunut (esim. sairaus, työttömyys), voi anoa veronmaksukyvyn alentumisvähennystä. Vähennys voi olla enintään 1400 €. Vähennyksen määrä arvioidaan henkilön ja hänen perheensä kokonaistilanteen mukaisesti. Harkintaan vaikuttavat sekä verovuoden ansiotulot, että muu varallisuus. Vähennys on harkinnanvarainen, vaikka edellytykset täyttyisivätkin. Yksinomaan suurten sairauskulujen perusteella veronmaksukyvyn alentumisvähennys voidaan myöntää, jos verovelvollisen ja hänen perheensä yhteenlaskettujen sairauskustannusten määrä verovuonna on vähintään 700 € ja samalla 10 % vähennystä pyytävän verovelvollisen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärästä.

Ylimääräiset erityisravintokustannukset

Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat erityisravinnosta tai erityisravintovalmisteista, joita henkilö joutuu käyttämään pitkäaikaisesti ja säännöllisesti. Ylimääräisten ravintokustannusten korvaaminen on määrärahasidonnainen tuki.

Ylimääräiset vaatekustannukset

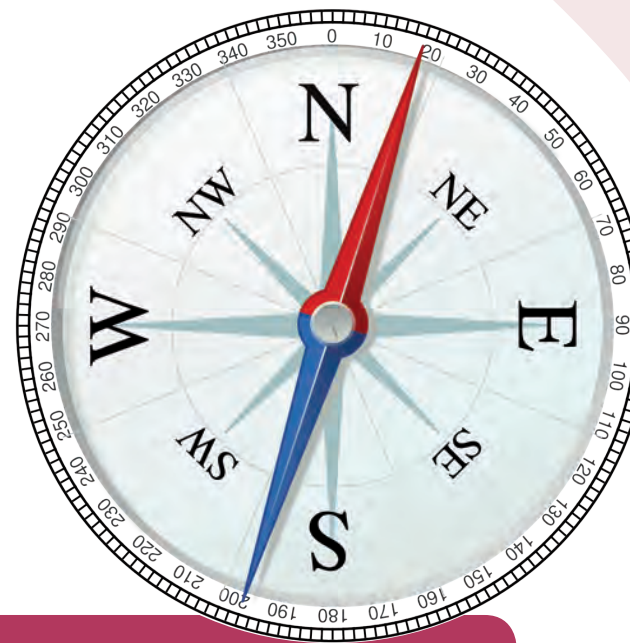
Sosiaalitoimi/ vammaispalvelu

Vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset vaatekustannukset, jotka johtuvat vamman tai sairauden aiheuttamasta vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita. Vaatekustannusten korvaaminen on määrärahasidonnainen tuki.

Yöpymisraha

Kansaneläkelaitos

Kelan maksamaa yöpymisrahaa (enintään 20,18 €/vrk) voi saada, jos joutuu matkan aikana tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden takia yöpymään majoitusliikkeessä tai tutkimus- tai hoitolaitoksen majoituksessa. Kuntoutuja voi saada yöpymisrahaa, mikäli tulee huonojen liikenneyhteyksien vuoksi päivää aikaisemmin kuntoutusjaksolle. Kustannuksista tulee esittää kuitti hakemuksen yhteydessä.

Lisätietoja:

www.finlex.fi
www.kela.fi
www.kunnat.net
www.lihastautiliitto.fi
www.te-palvelut.fi,
www.vero.fi
www.stm.fi
www.traficom.fi
www.kuntaliitto.fi/sosiaali- ja terveysasiat

www.ara.fi
www.maistraatti.fi
www.nal.fi
www.soa.fi
www.tyoelake.fi
www.valineet.fi
www.tukilinja.fi
www.ohjaamo.fi
www.thl.fi

MÄÄRITELMIÄ

Maksusitoumus

Kirjallinen päätös, jolla mm. kunta ja Kela sitoutuvat maksamaan palveluja, kuten kuntoutusta ja apuvälineitä.

Ei-subjektiivinen oikeus, määrärahasidonnaisuus

Palvelu, johon järjestäjällä ei ole laissa määrättyä erityistä järjestämisvelvollisuutta. Palveluja tulee kuitenkin järjestää kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan ja tiedossa oleva tarve on otettava huomioon esimerkiksi kunnan budjetoinnissa.

Subjektiivinen oikeus

Palvelu, johon sen järjestäjällä on erityinen järjestämisvelvollisuus. Palveluja on järjestettävä tarvetta vastaavassa määrin. Esimerkiksi palvelun saamisen kriteerit täyttävällä vammaispalvelulain asiakkaalla on subjektiivinen oikeus tiettyihin lain mukaisiin palveluihin.

Vaikeavammaisuus

Vammaispalvelulaissa vaikeavammaisuus määritellään aina erikseen suhteessa siihen palveluun, jota haetaan. Tietty diagnoosi ei automaattisesti edellytä tiettyä palvelua, vaan ratkaisevaa on hakijalla oleva avun, hoidon tai valvonnan tarve. Tässä korostuu hakemuksen perustelemisen ja tarkkojen selvitysten tekemisen tärkeys.

Lihastautiliitto ry